

פְּקוּדֵי ג

א. מהו הקשר בין „סיפור המסעות” לבין הקמת המשכן?

לאחר שהתורה מספרת במפורט על הקמת המשכן, ועל השראת השכינה בו – „ויכס הענן את אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן”², ועל־כך שההשראה היתה עצומה כל־כך עד אשר „ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן וכבוד ה' מלא את המשכן”³, מספרת התורה:⁴ „ובהעלות הענן מעל המשכן יסעו בני ישראל בכל מסעיהם. ואם לא יעלה הענן ולא יסעו עד יום העלותו”.

יש להבין: לכאורה, שייכים שני פסוקים אלו למקום שמדובר בו על סדר מסעות ישראל במדבר – שם אכן, נאמרים הדברים שוב, ובהרחבה – בפרשת בהעלותך⁵. מהו הקשר בין סדר המסעות (שרק „בהעלות הענן... יסעו... ואם לא יעלה... ולא יסעו”) לבין תוכן פרשתנו, שבה מדובר על השראת השכינה במשכן?
ה„ספורנו”⁶ מסביר, ש„ובהעלות

הענן מעל המשכן יסעו...” היא הוכחה עד כמה היתה השראת השכינה קבועה במשכן, עד כדי כך „שלא היה מסתלק כלל משם עד שהיו ישראל צריכים לנסוע”.

אך הסבר זה אינו „חלק”, לכאורה, כי מלשון הפסוק בולט שהכוונה היא לספר על סדר המסעות, כלשון המדרש: „זה סיפור המסעות”. ואין מובן, כדלעיל: מהו הקשר שבין „סיפור המסעות” – שמקומו בפרשת בהעלותך – לבין סיפור הקמת המשכן והשראת השכינה בו?

קושיא זו מתחזקת יותר לפי דברי חז”ל⁸, שתחילת ספר ויקרא, „ויקרא אל משה”, היא המשך לנאמר – לפני הפסוק „ובהעלות הענן...” – „ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד...”, שהוא לא היה יכול להיכנס לאהל מועד עד אשר „ויקרא אל משה” – הקריאה הביאה לכניסתו לאהל מועד.

יוצא, שהתורה מפסיקה את הרצף שצריך להיות בין הפסוקים „ולא יכול משה...” „ויקרא אל משה”, בענין צדדי – סיפור המסעות – שאינו קשור כלל, לכאורה, לענין המשכן.

(1) פרשתנו מ, יז ואילך.

(2) שם, לד.

(3) שם, לה.

(4) שם, לז־לז.

(5) ט, טו ואילך.

(6) סוף פרשתנו.

(7) לקח טוב עה”פ.

(8) תנחומא ר”פ ויקרא (א’ וח’). זחר שם (ג, ב).

לקח טוב שם. תנחומא בהעלותך ו. ועוד.

ב. ענין הקרבנות קשור לסילוק השכינה בגלל המסעות

כל הענינים בתורה מדוייקים, ואם נאמר במדרש ש„ויקרא אל משה“ (תחילת חומש ויקרא) הוא המשך ל„ולא יכול משה...“ (סוף פרשתנו), מובן, שיש קשר גם בין תוכנן של שתי הפרשיות, שהפסוקים הללו הם חלק מהן.

כלומר, ספר ויקרא – ספר הקרבנות⁹, הוא המשך לא רק לסיפור בנין והקמת המשכן, המקום שבו מביאים את הקרבנות. אלא גם לפרטי אופן השראת השכינה במשכן, המסופרים בפרשה, ובמיוחד בסופה,

ויש לומר, שזוהי הסיבה לכך שלאחר „ולא יכול משה...“, מפסיקה התורה, ומספרת אודות „מסעות“ ישראל, כפי שהם קשורים ל„ובהעלות הענן מעל המשכן...“ – הסתלקות השכינה מהמשכן – כי ענין הקרבנות קשור לכך שבגלל מסעות ישראל („בכל מסעיהם“) נדרש (בין המסעות) ענין של טילוק השכינה, יותר מאשר הוא קשור להשראת השכינה במשכן (כפי שיוסבר להלן בסעיף ח').

ג. דבר והיפוכו

כדי להבין זאת יש להקדים ולהסביר את הקשר שבין סוף חומש שמות לתחילתו (ככלל¹⁰: נעוץ סופן בתחלתן

ותחלתן בסופן), המתבטא גם בכך, ששמות הפרשה הראשונה והאחרונה שבחומש מצביעות על „מנין“:

„שמות“ – כפי שמפרש רש"י¹¹: „אף-על-פי שמנאן... חזר ומנאן... להודיע חיתנן שנמשלו לכוכבים...“. „פקודי“ – מנין „משקלי נדבות המשכן... כל כליו לכל עבודתו“¹².

תוכנו של ספר שמות הוא גאולת ישראל¹³ ממצרים. לפי זה צריך להיות, שענין ה„גאולה“ קשור לענין ה„מנין“, המחבר את התחלת¹⁴ הספר עם סופו¹⁵, ולא מובן: „מנין“ ו„גאולה“ הם, לכאורה, ענינים סותרים: כאשר סופרים משהו הרי זאת הוכחה שדבר זה הוא מוגבל בכמות המנויה, וה„מנין“ מרגיש זאת. לעומת זאת ה„גאולה“ מראה על מצב של יציאה ממצרים, גלות והגבלות¹⁶?

דבר והיפוכו אלו נמצאים גם בתחילת החומש עצמו: שם הפרשה, הרומז לתוכן הפרשה כולה, הוא

(11) ר"פ שמות.

(12) לשון רש"י ריש פרשתנו. וראה רשב"ם, רמב"ן ועוד.

(13) בלשון הרמב"ן (סוף פרשתנו) „ספר הגאולה“. ובב"ר (פ"ג, ה) „שבו יצאו ישראל מאפילה לאורה“. ולהעיר, דשמות השבטים שנכללים בשם הספר – „שמות“ – „ע"ש גאולת ישראל נזכרו כאן“ (שמו"ר פ"א, ה).

(14) שהרי ההתחלה ו„ראש“ של כל דבר כולל את כולו.

(15) דהכל הולך אחר החיתום (ברכות יב, א).

(16) להעיר מתו"א (עא, ג ואילך) דיציאת מצרים ענינה היציאה מהמצרים וגבולים של כל סדר ההשתלשלות.

(9) ראה רמב"ן בפתיחה לספר ויקרא.

(10) ספר יצירה פ"א מ"ז.

כפי שמוצאים לגבי מנין בני ישראל, כנאמר²¹, והיה מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד ולא יספר – ה„מספר“ יהיה כזה ש„לא ימד ולא יספר“.

וכך גם לגבי המשכן – ההשראה שלמעלה ממדידה והגבלה היתה בכלי המשכן שהם במנין ובמדידה, כדלעיל.

כי כיון שהכוונה העליונה היא „נתאוהה הקדוש־ברוך־הוא להיות לו דירה בתחתונים“²², צריכים להתקיים שני הענינים: (א) צריכה להיעשות דירה לו יתברך – לעצמותו יתברך²³, הנעלית לחלוטין מן העולם. (ב) ה„דירה“ צריכה להיות ב„תחתונים“ – ב„עולם הזה הגשמי... שאין תחתון למטה ממנו“²⁴ (דוקא במידות ובהגבלות).

ה. „דירה“ לה' בנשמות ישראל כאשר

ה„תחתונים“ עצמם הופכים ל„דירה“ לה'

שני הענינים הללו – (א) ה„דירה“,

„שמות“, המכוון למנין המצומצם של „בני ישראל הבאים מצרימה“¹⁷, ומיד אחר־כך מסופר בתורה¹⁸, ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד... „ריבוי היוצא לגמרי מגדר הרגיל. וכיון שגם זה חלק מספר שמות, יוצא, שגם „פרו וישרצו... במאד מאד“ הוא חלק ממשמעות ענין ה„מנין“.

ובדומה לכך מוצאים גם בסוף החומש: „פקודי (המשכן)“ – מראה על מספר והגבלה, כדלעיל, כפי שכלי המשכן הם במספר ובהגבלה, ואילו בסוף פרשת פקודי נאמר ש„ולא יכול... כי שכן...“, שהשראת השכינה היתה בלתי מוגבלת („ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד...“ – ההשראה במשכן היתה נעלית אפילו מיכולת משה, ה„נבחר מכל מין האדם“¹⁹).

ד. איחוד בין „גבול“ לבין „בלי־גבול“

החסבר הכללי בענין זה הוא: אמנם, המטרה היא להגיע ל„בלי גבול“ – גאולה – הנעלית ממידות וההגבלות של העולם, אך אין הכוונה שעלידי כך („בלי גבול“) יתבטל הגבול, אלא שיהא חיבור בין „בלי גבול“ לבין „גבול“²⁰.

17 ועכ"פ לא יותר משבעים נפש, כמו שממשיך שם בפסוק ה'.

18 שם פסוק ז'.

19 פיה"מ להרמב"ם סנהדרין פ' חלק היסוד הו'.

20 כי דוקא בזה בא לידי גילוי כח הנצמנות, נמנע הנמנעות, שביחלתו לחבר בל"ג וגבול (ראה

בכ"ז לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 158 ואילך).

ולכן שם הסדרה הוא ע"ש המנין דוקא („שמות“ ו„פקודי“) – כי דוקא בגבול „לוקחים“ עצמותו ית' (ראה בארוכה לקו"ש שם ע' 159, שלכן עבודת התפלה צ"ל קשורה דוקא עם מקום המקדש כו', עיי"ש).

21 הושע ב, א. לקו"ת במדבר ד"ה זה וביאורו (ו, א ואילך. ז, ג ואילך). ועוד. וראה בארוכה לקו"ש ח"ט ע' 24; 26 ואילך).

22 תניא רפ"ז. ע"פ תנחומא נשא טז. ועוד.

23 אה"ת בלק ריש ע' תתקצו. המשך תרס"ז בתחילתו (ס"ע ג'). ובכ"מ.

24 תניא שם.

של נשמות ישראל³⁰ (כפי שהן מאוחדות עם עצמותו יתברך).

במילים אחרות: ניכר בגלוי שישראל הם דירה לו יתברך, ושהם מאוחדים עם עצמותו יתברך לגמרי, בלי שום הגבלה ועיכוב, רק כאשר גם המגבלות של ה"תחתונים" אינן מהוות מכשול, אלא להיפך, ה"תחתונים" עצמם נהפכים על-ידי ישראל למקום העשוי להיות דירה לו יתברך.³¹

ו. ה"תחילה" וה"סוף" של תכלית הבריאה

בכך יובן גם מדוע "תחלת" חומש שמות היא אודות מנין בני ישראל, ו"סופו" – אודות מנין כלי המשכן:

בספר בראשית מדובר על הבריאה עצמה³², לפני שהתגלגלה מטרתה³³ – "בשביל התורה ובשביל ישראל"³⁴,

אך בספר שמות כבר מדובר אודות

לעצמותו יתברך, (ב) שהדירה לו יתברך תהיה, "בתחתונים" – מתבטאים באופן כללי בהבדל שבין נשמות ישראל ל"עולם":

פנימיות הענין של דירה לו יתברך היא "דוקא לדור ולשכון בנשמות ישראל... שיהיו כנסת-ישראל מכון לשבתו יתברך..."²⁵ – שהרי כיון ש"ישראל וקודשא-בריך-הוא כולא חד"²⁶, הרי ישראל הם ה"דירה" האמיתית לעצמותו יתברך – הם כביכול דבר אחד עם העצמות²⁷,

[ואילו ה"דירה בתחתונים" לגבי העולם²⁸, היא (רק), שיהא מורגש בעולם שכל מציאותו היא מצד עצמותו ית' ו,מבלעדו אין שום מציאות כלל וכלל"²⁹].

אך ה"דירה" נעשית דוקא "בתחתונים", בעבודת בני ישראל בעולם הזה התחתון, הפיכת דברים גשמיים לכלי לאלקות – כי דוקא באמצעות זאת מתבטא בגילוי השורש

(30) ראה בארוכה המשך תרס"ו ע' תצב ואילך. ובכ"מ. וראה לקו"ש שם ע' 74 ואילך, וש"נ.

(31) שלכן זה שהדירה בתחתונים דוקא אינו ענין נוסף בה – שהרי מכיון שהכוונה דירה בתחתונים היא בעצמותו ית' אין שייך לומר שהיא מורכבת ח"ו מב' ענינים (ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 245 הערה 36) – כ"א שזה נוגע לענין ה"דירה" גופא.

(32) בלשון המדרש (בי"ד פ"ג, ה) "שבו נתעסק הקב"ה וברא את עולמו".

(33) אלא שמ"מ גם זה חלק מתורה – כי כדי שתושלם הכוונה דירה בתחתונים הוא ע"י זה גופא שבתחלה כוונת הבריאה היא בהעלם בה, ונש"י ע"י עבודתם עושים העולם דירה לו ית'.

(34) אותיות דרע"ק ב'. פרש"י ר"פ בראשית. ועוד.

(25) המשך תרס"ו ס"ע תסת. וראה תו"א משפטים עו, ד. אוה"ש שם ע' א'רסו. סה"מ תר"ל ע' סד. סה"מ עת"ר ריש ע' קצט ואילך.

(26) ראה זח"ג עג, א. וראה שם צג, ריש ע"ב. וראה גם דהו"ל עה"פ (שה"ש ה, ב) תמתי, תאומתי. ובלקו"ת שה"ש (לד, ד. לט, א).

(27) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' (246) – שמשמע זה נש"י יכולים לקבל גם ה"נח"ד דהבורא" שלמעלה באין ערוך מנבראים. עיי"ש.

(28) וראה לקו"ש שם. ועד"ו ח"ו [המתורגם] ע' 249 (ובהערה 13). ועוד) שלכן העולם הוא רק אמצעי שע"י נשלמת כוונת הבריאה, אבל לא שהכוונה היא בו גופא, עיי"ש.

(29) ד"ה ולקחתם תרס"א. וראה בכ"ז לקו"ש ח"ב ע' 75 שוה"ל הערה 30.

נעשה על-ידי עבודת בניית המשכן – מקום של גילוי אלקות.

וזהו ההסבר לכך שבסיום הסיפור אודות מלאכת המשכן והשראת השכינה בו, מסופר בתורה על „סיפור המסעות” הקשור ל„ובהעלות הענן...”:

תכלית המשכן – עשיית דירה לו יתברך בתחתונים – מתבצעת בעיקר על-ידי כך שהמשכן נותן כה, שכך היא גם „בכל מסעיהם”

– כפי שמבאר אדמו"ר הזקן³⁷, שהמסעות במדבר רומזים לבירור וזיכוך „מדבר העמים”³⁸ במשך תקופת הגלות –

שאו „שכינתא בגלותא”, ואין גילוי שכינה [„ובהעלות הענן...” – הסתלקות השכינה], וישראל „מבררים” והופכים את העולם העולם, כך שגם שם האיר אלקות.

ה. הקרבנות – הפיכת הגשמיים עצמה לכלי אלקות

ענין זה (שתכלית המשכן מתבצעת בעיקר על-ידי עבודה מחוץ למשכן) מתבטא בענין המשכן עצמו, בכך שעיקר העבודה במשכן היא עבודת הקרבנות³⁹:

ישראל (על „הולדתם”³⁵ כעם ישראל) ואודות התורה, שעל-ידם מתממשת כונת הבריאה. ובכך יש „תחלה” ו„סוף”:

ה„תחילה” (העיקר והפנימיות) של הכוונה היא, שבני ישראל מאוחדים עם עצמותו יתברך, שזוהי משמעותו של מנין בני ישראל בפרשת שמות: „להודיע חִיבַתָּן...”, ולכן נעשה מנין זה על-ידי הקדוש-ברוך-הוא בעצמו – הקדוש-ברוך-הוא סופרם בתורה.

וה„סוף”, כלומר ביצוע המטרה בפועל, הוא על-ידי עשיית משכן לה' יתברך מדברים גשמיים³⁶.

ז. גילוי האיחוד בין ישראל לה' – דוקא על-ידי עבודה בגלות

כיון ששורש נשמות ישראל (כפי שהן מאוחדות עם עצמותו יתברך), מתגלה דוקא בעבודה „בתחתונים” – במקום של העולם והסתר – מובן, שזה נעשה בעיקר על-ידי עבודה עם ה„תחתון”, שכשלעצמו אינו „כלי” לאלקות, ובאופן כללי יותר – בעבודה בתקופת הגלות, שבה אין האלקות מאירה בגלוי בעולם, יותר מאשר זה

(35) ראה יחזקאל טז ובמפרשים שם.

(36) בסגנון אחר: בדירה בתחתונים – ב' ענינים: „פנימיות” הדירה – שהיא בנש"י דוקא, שמציאותם גופא היא כביכול העצמות: „חיצונית” הדירה – העולם, מה שהעולם נעשה מקום מוכשר לגילוי העצמות [אלא שמ"מ אי"ז הרכבה ח"ז מב' ענינים, כנ"ל הערה 31. ואכ"מ].

(37) לקו"ת דרושי אלה מסעי. וראה הנסמן בהערה הבאה.

(38) יחזקאל כ, לה. וראה בח"י „אוה"ח ועוד ר"פ מסעי. לקו"ת ר"פ נשא. ובכ"מ.

(39) ראה רמב"ם ריש הל' ביהב"ח: בית לה' מוכן

ההבדל בין עצם המשכן לבין עבודת הקרבנות הוא: בבנין המשכן המטרה היא לעשות למטה מקום שבו תהיה השראת השכינה מלמעלה – השראה הנעלית לגמרי מדברים גשמיים (ולא כל-כך להעלות את הדברים הגשמיים שמהם בנו את המשכן).

ואילו משמעות עבודת הקרבנות היא⁴⁰ „לברר” ולהעלות את הבהמה הגשמית וכדומה, ולהפכה לקרבן לה’, לקדושה.

ולפיכך, למרות שעבודת הקרבנות, והשכנת הקדושה שעל-ידיה, היא הכנה לעלות יותר – להשראה שבמשכן, בארון וכו’

[שלכן ה„אל”ף של „ויקרא” היא „אל”ף ועירא”, המראה על צמצום⁴¹ – כי עבודת הקרבנות – שהיא תוכן ספר ויקרא, ספר הקרבנות – היא אור הקדושה שנמשך בעולם – „ויקרא” מלשון קריאה והמשכה⁴² – אור קטן יותר מעצם ההשראה שבמשכן⁴³]

בכל זאת, דוקא על-ידי כך מגיעים

למטרה הנעלית יותר של המשכן⁴⁴ – הפיכת הדברים הגשמיים עצמם לכלי לאלקות.

ובכך מובן כיצד „ויקרא אל משה” (וספר הקרבנות בכלל) הוא המשך ל„ובהעלות הענן...”, כדלעיל, כי בשני ענינים אלו מודגשת אותה נקודה, שתכלית המשכן המתבצעת ביתר שלמות דוקא על-ידי עבודה במקום שאין בו השראה השכינה שבמשכן.

ט. ההוראה

למרות שבעבודה בזמן של „ויסעו” חסר גילוי השכינה, בכל זאת, דוקא באמצעותה⁴⁵ מתגלה שרשם של ישראל, כפי שהם מאוחדים עם עצמותו ית’, כדלעיל בהרחבה.

וזהו הפירוש הפנימי ל„ובהעלות הענן מעל המשכן יסעו בני ישראל בכל מסעיהם”: אמנם, בחיצוניות זה נראה כסילוק השכינה, אך בפנימיות, „לוקחים” שפע מדרגה שמעל לענן,

44 אלא שמ”מ, מכיון שגם עבודת הקרבנות היא במשכן (ומקדש) עצמו – הענין דידה בתתונים נעשה עוד יותר ע”י „סיפור המסעות”. וי”ל שזהו הטעם ש„סיפור המסעות” בארוכה הוא רק בספר במדבר (שלאחריו ספר ויקרא) – ד„במדבר” מורה על בירור „מדבר העמים”.

45 וע”ד מש”כ בתניא הינון קטן בסופו: וצריך לילך ממדריגה למדריגה כו’ ובין מדריגה למדריגה טרם שיגיע למדריגה עליונה ממנה הוא בבחי’ נפילה ממדר’ הראשון’ – ואולי הוא אותו הענין המדובר בפנים (וראה בהערות לחנוך קטן לר”ה מפאריטש (בסוף פלח הרמון לבראשית) (הוצאת קה”ת)) טעם הא’ לנפילה זו.

להיות מקריבים בו הקרבנות כו’ (ועד”ו כתב בסהמ”צ מ”ע כ’. שם שורש יב). וראה בארוכה לקו”ש [המתורגם] ח”ד (ע’ 330 הערה 24). דמ”ש הרמב”ן (ר”פ תרומה) הוא בעיקר בענין וחפיץ אשר במשכן עצמו, ולא בענין המצות שנצטוו בני’ לעשות בביה”ב (עבודת האדם). וראה גם בארוכה לעיל ע’ 469 ואילך.

40 ראה בארוכה ד”ה והוא עומד תרס”ג (קה”ת תשי”ג. ובסה”מ תרס”ג). ובכ”מ.

41 לקו”ת ר”פ ויקרא (א, סע”ב).

42 לקו”ת שם (רפ”ב). וראה תניא ספ”ז.

43 ראה לקו”ת שם (סע”ב), ונמשך לו הארה

שע”ז יוכל אה”כ לבוא אל אהל מועד כו”.

דוקא על־ידי עבודה זו, ומורידים אותו למשכן בחניה שאחר כך – „מסעיהם” במקום אשר יחנו שם⁴⁶ –

וזהו ההוראה לכל אחד ואחת בעבודה הרוחנית: בלי התחשבות בחושך הגלות, ובמיוחד כאשר „ידע אינש בנפשיה” – כל אחד מכיר את מעמדו ומצבו הפרטי ואת הגלות הפרטית שאצלו – צריך לדעת, שעל־ידי כך שיהודי מבצע את שליחות ה’ „בכל מסעיהם”, בכל מסע שהוא,

הרי אז, אם „מסעו” קשור לענן ה’ (שרק „ובהעלות הענן... ואם לא יעלה... ולא יסעו...”), והוא יודע

ש „מהו’ מצעדי גבר כוננו”⁴⁷, שבכל מקום ובכל מצב שבהם הוא שרוי הוא קשור לשליחות ה’ לעשות לו יתברך דירה בתחתונים, וממילא מסעו בגלות הוא לפי רצון ה’,

הרי אז נגרם אצלו „ובהעלות הענן...” לטובה – הוא מקבל שפע מעל לענן (למרות שגם גילוי הענן נעלה אף יותר מיכולת דרגת משה רבנו ע”ה הקיימת בנפשו⁴⁸, כדלעיל), והוא „ממשיך” שפע זה לחניה שאחר־כך – עד ש „ישראל וקודשא־בריך־הוא כולא חד”.

(משיחות ש”פ פקודי תשכ”ד, תשכ”ז)

47 תהלים לו, כג. וראה היום יום ע’ סט. קד.

48 ראה תניא רפמ”ב.

46 פרש”י מ, לח.

